

# 50 år i politiken

## *Att arbeta på fyra nivåer*

Olle Schmidt

Att göra ett försök att summera fem decenniers politiska engagemang låter sig inte göras i en handvändning. På senare år har jag allt oftare fått frågor hur man gör för att klara det politiska livet under så lång tid. Mitt svar är enkelt, men samtidigt svårt. Du måste känna stödet från medlemmar och förhoppningsvis också från väljarna, du måste tro att du kan förändra samhället och, kanske det viktigaste, politik måste också inrymma glädje och humor.

Som ung politiker behöver du stabila förebilder och i slutändan en hel del tur. Helt enkelt vara på rätt plats vid rätt tidpunkt. Så har det varit för mig vid viktiga tidpunkter under mitt liv.

Mitt politiska intresse väcktes tidigt. Familjen diskuterade alltid samhällsfrågor vid middagsbordet, inte i första hand partipolitik. Min far var förtroendevald i vår lilla kommun, Valle mellan Skara och Skövde med Axvall som tätort. Kommunen blev 1970 en del av Skara kommun. Världen kunde tyckas långt bort, men genom att jag växte upp på en folkhögskola, Axevalla, där min far var rektor i över 25 år, fanns alltid världshändelserna nära.

Mitt första politiska minne, sju år gammal, är från upproret i Ungern 1956. Bilden av alla människor som intog en sovjetisk stridsvagn i Budapest gjorde mig både skrämmd och nyfiken. Pappa fick förklara varför den ungerska flaggan hade ett stort hål i mitten. När folkresningen brutalt slagits ned kom flyktingar till folkhögskolan. SFI gavs inte på den tiden.

Att komma till Lunds universitet hösten 1968 var ett eldorado för den samhällspolitiskt intresserade. Det mesta var politik, och det gällde att ta ställning; för eller emot. Att spela studentfotboll och ha den välkände Per Gahrton som medspelare på vänsterkanten, var också politik. Tämligen snabbt märkte jag att vänstervågen och den onyanserade retoriken passade mig illa. Det fanns andra saker som upptog min tid vid sidan av studier; nationsliv och ett uppvaknande kulturintresse.

Jag röstade första gången 1970 då Sverige fick en enkammarriksdag med gemensam valdag för riksdag, landsting och kommun. Jag hade då hunnit bli

Olle Schmidt, kommunalt verksam i Malmö 1979–2022, regionpolitiker 2006–pågående, riksdagsman 1991–1994, EU-parlamentariker 1999–2004, 2006–2014, politiskt sakkunnig och pressekreterare i Handelsdepartementet 1981–1982.  
E-post: olle@glad-schmidt.se

21 år. Mitt partival var inte självklart, hade lutat åt ett radikalt alternativ vid studentvalet (LURD). Efter samtal med min bror och far samt influerad av Per Gahrton förstod jag att man kunde vara radikal och folkpartist. Särskilt minns jag min fars råd dagen före valdagen.

När du röstar skall du inte bara tänka på din egen framtid. Tänk också på alla dina vänner som inte har haft samma förutsättningar som du, att de också skall få samma möjligheter, få ett bra liv och en bra utbildning.

Jag började mitt partipolitiska liv under mina år på Uddevallavarvet, samtidigt som jag var fackligt aktiv på varvet. Efter valet 1976 hade jag hoppats på några viktiga uppdrag, men så blev det inte. Ungdomen får lära sig att stå tillbaka för de äldre, mer erfarna, var en vanlig devis på den tiden. Det mest minnesvärda under mina år i Bohuslän var att jag fick möta, lyssna till och prata med en av folkpartiets stora profiler under 1950–60-talen vid sidan av Bertil Ohlin, småbrukarnas vän och Tage Erlanders trätobroder, Waldemar Svensson i Ljungskile.

I Malmö satt jag i flera olika styrelser och nämnder; sjukvårdsstyrelsen (Malmö stad hade eget ansvar för sjukvården till 1999 då Region Skåne bildades), socialnämnden, fritidsnämnden, kommunstyrelsen och kommunfullmäktige. Jag knöt ihop säcken genom ett vice ordförandeskap i Valnämnden 2018–2022.

Stora avgörande frågor för Malmös framtid var jag med om att besluta, men den fråga som jag minns lockade ett oänt stort intresse från såväl allmänhet som media, var när jag engagerade mig för att stoppa ett förslag av de styrande att spara in på en arbetsterapeut på ett äldreboende.

Mina år i riksdagen blev inte riktigt vad jag hade hoppats på. Carl Bildt bildade regering, men behövde Ny demokrati som stöd. Som enskild ledamot blev det individuella manöverutrymmet begränsat. Lägg därtill den ekonomiska turbulensen med 500 procents ränta och därefter en flytande kronkurs. Ett mycket roligt utredningsuppdrag som piggade upp var de första stegen mot mer av personval i Sverige. Här lärde jag känna både Göran Persson och Lars Werner. Att Göran Persson var på väg mot något stort förstod man snart. Han blev något av en informell ordförande och mejslade i sann perssonsk anda ut en kompromiss mellan mig, som ville ha ett tydligt personval, och Lars Werner som inte ville ha något alls.

Trots det hårda tonläget i debatten med Ian Wachtmeister och Bert Karlsson i fokus, utvecklades en trivsamt samvaro utanför kammaren. Under en resa med finansutskottet till Wien tyckte f bostads- och kyrkoministern Hans Gustafsson (s) att den unge folkpartisten som verkade lite frisinnad behövde höra Guds ord i den ståtliga Stefansdomen. Vid det efterföljande kyrkkaffet blev stämningen så gemytlig att jag tordes fråga om hur det var när Hans utmanade Olof Palme

under en av oppositionsledarens medlingsresor till Irak. Men där passerades en gräns. Om detta sades intet!

Gruppmötena var veckans viktigaste träffpunkt. Där lärde jag mig den aktuella politiken. Hur förstå sambandet mellan riksdagen och regeringen. Sedan tidigare hade jag god kontakt med gruppleadaren Lars Leijonborg, som med varlig hand lärde mig irrgångarna och de oskrivna lagarna i riksdagen. Koncentrera dig på vissa ämnen, begär gärna ordet, men gör det inte i alla frågor. Talar du för mycket och i allt, lyssnar snart ingen. Särskilt uppskattade jag Lars kriorättande, när artiklar eller motioner skulle skrivas. Lars är en lysande talare. Ibland kan man förledas tro att han inte kommer få ihop det med de många bisatserna. Men helt fel. Han hittar alltid tråden, såväl i tal som skrift.

Karin Ahrland och Björn Molin, båda med erfarenheter från riksdag och regering, var två vänner, som jag alltid kunde vända mig till för råd. De båda påminde mig alltid om det viktiga i det demokratiska uppdraget: att engagera sig, att stå upp mot orättvisor och att aldrig sluta lyssna. "Att representera det svenska folket i riksdagen är det finaste uppdrag du som svensk medborgare kan ha", minns jag de båda påpekade.

Efter en alltför kort sejour i riksdagen återvände jag till politiken i Malmö och Skåne. Regionfrågan upptog alltmer av min tid. Vi måste få slut på den "regionala röran", och jag fick genom olika roller – både som tjänsteman och politiker – vara med och forma det som 1999 blev Region Skåne. Här fick jag god nytta av mina erfarenheter från kommun och riksdag. Tiden var med oss. Ett regionernas Europa blev ett begrepp, som började höras allt oftare i det så centralstyrda Sverige.

Marit Paulsen var känd som en miljökampe och varm djurvän, men hon var också med sina erfarenheter som "tysketös" i det ockuperade Norge hon växte upp i en tydlig EU-vän: "Hellre byråkrater än soldater", var hennes motto. Hon tröttnade på Socialdemokraternas tveksamhet till ett svenskt medlemskap och blev Folkpartiets toppkandidat i EU-valet 1999. Det blev ett strålande val för liberalerna. Marits dragningskraft gav ytterligare två mandat, varav jag helt överraskande fick det ena.

Tveklöst blev detta höjdpunkten i mitt politiska liv att jag fick representera de svenska och liberala intressena i nästan tretton år i Bryssel och Strasbourg. Jag fick vara med om när historia skrevs, när Europa enades efter det kalla kriget, The Big Bang, den stora utvidgningen av EU år 2004. Jag ägnade mig främst åt de ekonomiska frågorna med finans- och skuldkrisen i förgrunden och tog ofta chansen att påpeka hur viktigt det var för Sverige att införa den gemensamma valutan. Mycket tid gick också åt att möta parlamentariska kolleger från de allra fattigaste länderna i Afrika, Karibien och Stilla Havet, ACP-EU-delegationen, där jag var den liberala gruppens ledare. Jag minns de här åren med glädje och stolthet.

## Erfarenheter av att vara flernivå-politiker

### DEN SNABBA LOKALPOLITIKEN

Som kommunalpolitiker måste du veta vad som händer på hemorten. Alltid vara beredd på att svara på frågor på de flesta av dygnets timmar. Inget ämne är för litet att kunna få stor betydelse i debatten. Alla dessa lokala partier visar på detta. Tiden är en viktig faktor i den lokala politiken. Någon långbänk tillåter inte medborgarna. Kommunalpolitik handlar om vardagsnära frågor och medborgarna anser att deras politiker skall kunna svara på frågor och hjälpa dem i konkreta ärenden. Sverker Oredsson, bland annat kommunalråd i Lund i många år, brukade berätta att när han cyklade i staden blev han ständigt stoppad av frågvisa lundabor.

Ideologin syns sällan i kommunalpolitiken. Här gäller huvudsakligen pragmatism och att få saker gjorda! Tjänstemännens roll har ökat genom åren. Självklart är det av vikt att lagar, regler och planeringsprocesser följs, byråkraten som en demokratins väktare. Men det politiska svängrummet riskerar minska om inte kommunalpolitikerna är starka nog att hålla emot. Medborgarna har rätt att bli informerade på ett öppet och korrekt sätt. Men det är ett problem att samtidigt som medias kommunala bevakning, tidningar, radio och TV, blir allt mindre, ökar antalet offentligt anställda kommunikatörer i snabb takt. Och var hamnar de ansvariga politikerna i denna tid av högljudda budskap på sociala medier?

### DEN SVÅRSTYRDA SJUKVÅRDEN — PROFESSIONERNAS DOMINANS

Sjukvårdspolitiken har genom åren genomgått många förändringar, där statens och kommunernas roll varierat, ibland ökat, ibland minskat. Min erfarenhet är att politiken och politikerna ligger för nära själva verksamheten och rena professionella bedömningar blir en del av politiken, samtidigt vet vi att medborgarna litar mer på professionen än på politikerna. Är de vårdanställda emot en föreslagen omorganisation, blir det besvärligt för politiken att vinna gehör. Ett aktuellt exempel är digitaliseringen av journalhanteringen i både Västra Götaland och Region Skåne, som visar hur svårt samspelet mellan politiken och professionen är.

Jag tror att staten måste ta ett större ansvar för sjukvården, men ett helt förstatligande är svårt att genomföra och kommer att suga för mycket kraft ur regionerna, som f.ö. borde vara färre. Primärvården bör vara ett ansvar för kommunerna, medan regionerna å sin sida kan stärka det regionala utvecklingsansvaret visavi länsstyrelserna. Länsstyrelserna med landshövdingen i spetsen känner att deras inflytande naggas i kanten av regionpolitiker, vilka ser sig som de naturliga företrädarna för att samla kommunerna, tydligare styra den regionala planeringen och vara förhandlingspart med regeringen.

Paradoxalt är sjukvården en av de allra viktigaste frågorna för väljarna, men trots detta hamnar regionvalet i skymundan. Om kommunerna har problem

med mediabevakning, så är det etter värre för regionerna. Det är svårt att göra politik av sjukvård och regionfrågor. Ideologiska debatter är sällsynta, men kan ibland blixtra till när skattesatsen skall bestämmas. Att vara regionpolitiker betyder oftast en lugnare tillvaro än den lokala politikens snabba kast.

## **RIKSDAGEN ÄR SVERIGES POLITISKA HUVUDSCEN**

Ibland reses tvivel om riksdagens betydelse. Var finns dåtidens karismatiska ledamöter? Är ledamöterna bara röstboskap? Det må vara att debatten i kammaren kan sakna en del vitalitet. Men det är i samspelet mellan riksdag och regering som Sveriges politik formas, i synnerhet i de många informella nätverk som genomsyrar riksdagen med tentakler ut i vårt avlånga land, partier och lobbyister.

Jag tror att det fortsatt är så, även efter Sveriges 30 år som medlem i EU.

Det är genom arbetet i riksdagen du har chansen att göra sakpolitiska avtryck, bli medialt känd och därigenom ha möjlighet att bli ett intressant namn i en regering. Detta kan låta överraskande, och det är möjligt att en förändring är på gång. Men också Jonas Sjöstedt (V) behövde göra en runda i riksdagen, innan han blev aktuell som partiledare. Liberalen Cecilia Malmström är ett undantag. Hon har varit EU-parlamentariker, minister och kommissionär, men aldrig suttit i riksdagen.

Men den europeiska dimensionen finns givetvis med hela tiden. Och det gäller för alla parter att vara ute i god tid för att kunna påverka besluten. Under mina år i EU-parlamentet gjorde vi ledamöter olika försök att få riksdagen att knyta närmare band mellan de två institutionerna. Men det gick inget vidare. En årlig övergripande debatt om aktuella EU-frågor i riksdagen med EU-parlamentarikerna vore ett sätt att knyta de båda institutionerna närmare, något som finns i andra EU-länder. En idé som inte vunnit gehör. Det hade givit de svenska EU-ledamöterna chans till mer synlighet.

Ett fungerande samarbete som finns mellan EU-parlamentet och de nationella parlamenten är Cosac (Konferensen mellan de parlamentariska organen för EU-frågor vid Europeiska unionens parlament) och som ger de nationella organ som sysslar med EU-frågor, i Sveriges fall EU-nämnden, möjlighet att diskutera aktuella frågor parlamentariker emellan. Liknande möten förekommer också regelbundet mellan olika utskott i riksdagen och EU-parlamentet. Denna typ av institutionella möten har vuxit i betydelse i takt med att EU:s fördrag förändrats och givit de nationella parlamenten ökat inflytande över EU-beslut. Såvitt jag minns var engagemanget begränsat från båda parter. Det saknades ofta en nerv i debatten mellan EU-parlamentarikerna och de nationella ledamöterna. Var och en höll sig på sin kant!

Visst har många tidigare nationella beslut lyfts till EU-nivå, och samverkansformerna mellan nationella parlament och EU:s institutioner har ökat. Men fortsatt är det i Sveriges riksdag som de politiska besluten fattas. Särskilt

betydelse har EU-nämnden som ju regeringen varje vecka måste förankra Sveriges ställningstaganden inför de olika ministerråden och stats- och regeringschefernas toppmöten. Att riksdagen skulle ha förlorat i betydelse efter EU-medlemskapet tycker jag kommit på skam. Tyvärr lever politiker i EU-parlamentet och riksdagen fortsatt i olika sfärer, även om många försök görs för att överbrygga dessa klyftor.

### **EUROPAS ENDA GRÄNSÖVERSKRIDANDE FOLKVALDA FÖRSAMLING**

EU-parlamentet är en unik transnationell lagstiftare och opinionsbildare som världen lyssnar på. Trots omfattningen och det stora antalet ledamöter i denna församling för medborgarna i 27 länder är möjligheterna stora för de folkvalda att sticka ut och få väsentligt politiskt inflytande. Det finns flera exempel på kunniga och karismatiska ledamöter som lyckats få ett betydande inflytande i parlamentet och kunnat hantera rådets och kommissionens synpunkter. Tillåt mig nämna ett namn, min kollega och vän Marit Paulsen. Hon lyckades genom sin personliga drivkraft förbättra djurhållningen i Europa och stärka livsmedelssäkerheten efter den galna kosjukans härjningar.

Nätverksbyggande med kolleger från andra länder och partigrupper utanför utskottet är av stor vikt. Visst skall du läsa handlingar och som ansvarig rapportör vara insatt i ämnet, men det är också viktigt att socialisera på morgnar och kvällar med kolleger och andra viktiga beslutsfattare. Av yttersta vikt är att anställa rätt medarbetare, som gör bakrundsarbetet och som du helt kan lita på. Jag såg det som en självklarhet att träffa alla och höra deras synpunkter, i mitt fall banker och finansiella institutioner. Utan mina politiska rådgivare hade detta aldrig fungerat. Du måste hela tiden vara beredd att lyssna och hitta kompromisser, som håller i parlamentet men också klarar dusten med medlemsländernas ministrar. De trepartsförhandlingar som föregår den slutliga lagstiftningen är ett unikt demokratiskt förfarande som bara finns i Europa.

Som ledamot i EU-parlamentet handlar det alltså om att kunna kompromissa och mestadels lämna både ideologi och nation därhän. Visst finns det nationella frågor som att försvara "den svenska modellen", snuset eller stöd till våra stora företag som gör att de svenska ledamöterna sluter sig samman. Det finns såklart en skillnad mellan stora och små länder. I länder som Tyskland och Frankrike får ofta viktiga nationella frågor också en europeisk dimension. Så är det sällan för de små medlemsländerna. Men i slutändan måste ett förslag fram, som överlever i parlamentet, kan få stöd av kommissionen och som kan möta ministrarna i rådet. Vissa frågor tar lång tid att bereda, men ibland kan det gå väldigt fort, som när pandemin slog till.

Det gäller att vara väl förberedd, ha goda kontakter med kommissionen på hög och lägre nivå. Du måste också veta vilka du skall tala med på hemmaplan. Jag hade den bästa kontakt med finansdepartementet och dess myndigheter oavsett regering. Där fanns tidig kunskap om vad som var på gång. Och kunde

jag flagga för tänkbara känsliga nationella problem hos mina källor i Bryssel, var det en extra fördel i mitt fortsatta arbete

## Slutord

Att ha fått möjligheten att politiskt verka på de fyra politiska nivåerna i vårt land har givit mig unika erfarenheter som jag på alla nivåer haft stor nytta av. Det är lättare att se hur problem och kulturella skillnader kan klaras av. Man lär sig att allt det goda inte finns i Sverige, och att vårt sätt att lösa saker inte är de enda rätta.

Samtidigt har sammanvävningen som beslutsfässigt skett under de här åren av de politiska nivåerna – kommun, region, riksdag, regering och EU-nivån (rådet och parlamentet) – inte blivit på det sätt som många hade hoppats på. Gränserna är fortsatt påtagliga. De politiker som verkar på europeisk nivå får inte tillräcklig medial lyskraft med något enstaka undantag. EU-beslut påverkar i hög grad vad som händer i kommuner och regioner. Men intresset att hålla sig ajour med vad som händer i EU är mycket begränsat. Sällan diskuteras dessa frågor, se Maria Strömviks utredning ”EU på hemmaplan”, SOU 2016–10. Den svenska mediabevakningen av EU-parlamentet är skral så att kunskapen om Sveriges ledamöter är låg. Annat är det i flera av EU:s medlemsländer. Själv följer jag ofta de danska Tv-nyheterna och kan se skillnaden redan över Öresund.

Även om sammanvävningen mellan de olika nivåerna borde kommit längre, är Sverige idag ett helt annat land än när vi blev medlem 1995. Vi har lärt oss mycket genom medlemskapet inom hela samhället. Vår ibland ganska pretentiösa självbild, har fått sina törnar. Europa består av ganska lika formade välfärdssamhällen men med vissa specifika kulturella skillnader, som man måste inse och vara varse. De stora världskrigen är en del av EU, likaså uppdelningen av Europa under det kalla kriget. Här saknar vi svenskar ett kollektivt historiskt minne! Men nämnas måste att Sveriges öppna demokrati med offentlighetsprincipen har uppskattats av EU och har blivit ett viktigt bidrag till EU:s utveckling och modernisering.

Låt mig sluta med en episod från min första tid i EU-parlamentet. Jag var den liberala gruppens talesperson i ett särskilt svårt finansiellt ärende. Jag tog till orda och hänvisade till svenska regler och liberala principer. Min kollega, Robert Goebbels, tidigare minister i Luxemburg, hade lyssnat vänligt och sade sedan:

Vi har ju klarat oss hyggligt genom åren utan er, Monsieur Schmidt. Men det var intressant att höra era synpunkter. Jag tror nog vi får hitta ett förslag som fungerar inte bara i Stockholm utan inom hela unionen.

En avhyvling som lärde mig att tassa varligare framöver. Sägas skall att Robert, ledamot i den socialdemokratiska gruppen, snart blev en av mina bästa vänner i parlamentet.

En generell slutsats är att i EU-parlamentet är individen, kunskapen och den sociala förmågan, viktigare än varifrån du kommer eller vilken partigrupp du tillhör. De kollektiva besluten och partitillhörighet har betytt mer i Sverige. En modell som under många år tjänat oss väl, men som nu möter nya utmaningar i ett rörligare politiskt landskap.